తెలుగువారి ప్రయాణాలు

సంపాదకత్వం – సంకలనం

ఎమ్. ఆదినారాయణ

ఎమెస్కో

"ఏయే దేశములన్ జరించితిరి?"

తీర్థయాత్రికులు

1. **వెన్నెలకంటి సుబ్బారావు (1784 - 1839)** 33
కష్టాలెన్నివచ్చినా కాశీకి వెళ్ళాల్సిందే! **1822-23**

2. **ఏనుగుల వీరాస్వామి (1780 - 1836)** 41
వందమంది పరివారంతో కాలినడకన కాశీయాత్ర ***1830-31***

3. **మండపాక పార్వతీశ్వర శాస్త్రి (1833 - 1897)** 54
బొబ్బిలి నుండి వెంకటగిరి వరకూ ***1886-87***

4. **ప్రాతూరి వెంకట శివరామ శర్మ (1880? - 1950?)** 62
కుంభమేళాలో వస్త్రహీనులు - భస్మధారులు ***1930***

5. **స్వామి ప్రణవానంద (1896 - 1970?)** 69
గండ శిలల దారిలో గోముఖానికి ప్రయాణం ***1934***

6. **పి.వి. మనోహరరావు (1935-)** 79
మానసరోవర్ ప్రయాణం ***1983***

కవులు

7. **గురజాడ అప్పారావు (1862 - 1915)** 88
వెలగాడ కొండమీద విహారం ***1900?***

8. **చెళ్ళపిళ్ళ వేంకట శాస్త్రి (1870 - 1950)** 93
కాశీ కావళ్ళతో తిరుగు ప్రయాణం ***1891***

9. **శ్రీరంగం శ్రీనివాసరావు (1910 - 1983)** 103
చైనాలో స్వర్గారోహణం ***1976***

10. **కాళోజీ నారాయణరావు (1914 - 2002)** 112
"పర్సు కొట్టేసిన" పృథ్వీరాజ్ కపూర్ ***1947?***

11. **ఆరుద్ర (1925 - 1998)** 115
నలుగురు కవుల నయాగరా ***1987***

12. **దాశరథి కృష్ణమాచార్య (1926 - 1987)** 122
బేడీల చేతుల్లో గాలిబ్ గీతాలు ***1948***

13. **ఎన్. గోపి (1950-)** 130
గున్నయ్య ఒత్తు - తెలుగువారి సొత్తు ***1996***

14. **ఎండ్లూరి సుధాకర్ (1959-)** 137
డల్లాస్ వెళ్ళిన దళిత కవితా దళపతి ***2002***

కళాకారులు

15. **ఆదిభట్ల నారాయణ దాసు (1864 - 1945)** 146
అప్పు తీర్చిన ప్రయాణం ***1873***

16. **అడవి బాపిరాజు (1895 - 1952)** 154
అజంతా - ఎల్లోరా గుహల్లో కళారాధన ***1920?***

17. **స్థానం నరసింహారావు (1902 - 1971)** 162
రంగూన్‌లో చిత్రాంగి ***1933***

18. **షేక్ నాజర్ (1920 - 1997)** 168
పయనించే పాటగాడు ***1948***

19. **అక్కినేని నాగేశ్వరరావు (1924 - 2014)** 176
నా పక్క సీట్లో 'కళాకారుడు' ***1964***

20. **భానుమతి (1925 - 2005)** 183
కాళింది కోసం కలకత్తా ప్రయాణం ***1932***

21. **పద్మనాభం (1931 - 2010)** 190
కడుపు నింపిన కన్నాంబ ***1943***

సౌందర్యారాధకులు

22. **గుడిపాటి వెంకట చలం (1894 - 1979)** 196
కొల్లేరులో పిట్టల వేట ***1938?***

23. **ఆచంట జానకీరాం (1902 - 1992)** 202
పరవశించిన పాత విశాఖపట్నం ***1920***

24. **బుచ్చిబాబు (1916 - 1967)** 206
రహస్య మందిరంలో రసాస్వాదన ***1930***

25. **సంజీవదేవ్ (1924 - 1999)** 213
హిమాలయాల్లో ప్రయాణం ***1940***

పండితులు

26. **కోలా శేషాచల కవి (1806? - 1871?)** 218
నీలగిరి మీద నిప్పు ఒక్కటే వెచ్చన ***1846***

27. **శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి (1891 - 1961)** 225
కమ్మంమెట్టులో నేత్రావధానం ***1917***

28. **స్వామి జ్ఞానానంద (1896 - 1969)** 235
పరమాణువుల మధ్యలో పరమాత్మ ***1917-27***

29. **దువ్వూరి వేంకటరమణ శాస్త్రి (1898 - 1976)** 244
బాంబుల భయంతో బస్సు ప్రయాణం ***1941***

30. **వుప్పల లక్ష్మణరావు (1898 - 1985)** 248
లండన్‌లో ప్రవరాఖ్యుడు ***1920***

31. **తిరుమల రామచంద్ర (1913 - 1997)** 254
మొహంజోదారో - హరప్పా నగరాలకి ప్రయాణం ***1944***

32. **ఆలూరి భుజంగరావు (1930 - 2013)** 261
వర్షంలో సైకిల్ ప్రయాణం ***1963***

33. **ముదిగంటి సుజాతారెడ్డి (1942-)** 267
నైలు నదీ తీరంలో ***2005***

రచయితలు

34. **కందుకూరి వీరేశలింగం (1848 - 1919)** 275
హితకారిణీ కోసం బొంబాయి ప్రయాణం ***1909***

35. **చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహం (1867 - 1946)** 278
మార్గం చూపిన మనో నేత్రం ***1914-18***

36. **కోట నర కేసరి (1875 - 1953)** 287
బకింగ్‌హామ్ కాలువ మీద పడవ ప్రయాణం ***1895***

37. **దరిశి చెంచయ్య (1890 - 1964)** 291
పోలీసుల్ని భయపెట్టే ఖైదీ ***1916-17***

38. **కురుమెళ్ళ వెంకటరావు (1890? - 1970?)** 296
స్టీమర్ మీద ఐరోపాకి ప్రయాణం ***1930***

39. **ముదిగంటి జగ్గన్న శాస్త్రి (1896 - 1975?)** 304
ఆంధ్రభోజుడి ఆత్మఘోష ***1934***

40. **బసవరాజు రాజ్యలక్ష్మమ్మ (1904 - 1975)** 312
మామిడి చెట్టును అల్లుకొన్న మాధవీలత ***1922***

41. **జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి (1906 - 1965)** 316
అర్ధరాత్రి రైలు ప్రయాణం ***1935***

42. **ఏడిదము సత్యవతి (1910? - 1980?)** 322
ప్రియతముడి ప్రాణాల కోసం ***1934?***

43. **రావూరి భరద్వాజ (1927 - 2013)** 330
రష్యన్ రచయితల యూనియన్ ***1984***

44. **నాయని కృష్ణకుమారి (1930-)** 337
దాల్ సరస్సులో నౌకా విహారం ***1967***

45. **కవన శర్మ (1939-)** 342
అంతర్యుద్ధం మధ్యలో ఆరునెల్ల నివాసం ***1986-87***

46. **గొడవర్తి సత్యమూర్తి (1948-)** 351
ఆస్ట్రేలియాలో ఆర్ట్ గ్యాలరీలు ***2004***

47. **పరవస్తు లోకేశ్వర్ (1951-)** 356
కిర్గిజ్‌స్థాన్‌లో తెలుగు మిత్రులు ***2012***

48. **దాసరి అమరేంద్ర (1953-)** 364
ధర్మశాలలో దలైలామా ***1993***

49. **వాడ్రేవు చిన వీరభద్రుడు (1958-)** 372
బింబేదికా గుహల్లో ఆత్మదర్శనం ***2011***

50. **నల్లవారి గౌతమ్ రెడ్డి (1982-)** 381
సిల్కురూట్ అన్వేషణలో తొలి తెలుగు యువకుడు ***2012***

ప్రపంచ యాత్రికులు

51. **అత్యం నరసింహమూర్తి (1908? - 1978?)** 388
ద్వీపాంతర భారతదేశం ***1929 - 32***

52. **వి.ఎన్. శర్మ (1910? - 1985?)** 396
యాత్రా కళోపాసకుడు ***1940***

53. **బి.ఎస్.ఎన్. మూర్తి (1916 - 2005?)** 405
పెకింగ్ - మాస్కో రైలు ప్రయాణం ***1957***

54. **టంగుటూరి సూర్యకుమారి (1926 - 2005)** 414
ప్రపంచాన్ని చుట్టి వచ్చిన పాట ***1952***

55. **జె. బాపురెడ్డి (1936-)** 426
స్పెయిన్‌లో ఫ్లెమెంకో సరాగాలు ***1984***

56. **మల్లాది వెంకట కృష్ణమూర్తి (1949-)** 430
టర్కీ - హైదరాబాద్ కనెక్షన్ ***2011***

57. **వి. అశ్వనీకుమార్ (1950-)** 440
వెనిస్ - ఇంగ్లండు - రోమ్ ***1990***

58. **యార్లగడ్డ లక్ష్మీప్రసాద్ (1953-)** 450
షాద్‌మాన్ చౌక్‌లో విషాదం ***2010***

59. **పి.వి. రంగనాయకులు (1958-)** 457
భూకంపాలూ - బుల్లెట్ ట్రైనూ ***1994***

ప్రజా నాయకులు

60. **టంగుటూరి ప్రకాశం (1872 - 1957)** 466
జీవితాన్ని మార్చిన హనుమంతరావు నాయుడు ***1886-87***

61. **పర్వతనేని ఉపేంద్ర (1936 - 2009)** 473
చైతన్య రథయాత్ర ***1982***

62. **వేమూరి బలరామ్ (1948?-)** 480
రాష్ట్రపతితో న్యూయార్క్ - పెరూ - బ్రెజిల్ ***1998***

63. **భూమన కరుణాకర రెడ్డి (1960-)** 490
ప్రజల కోసం పాదయాత్ర ***2003***

సంపాదకుడు

64. **ఎం. ఆదినారాయణ (1955-)** 498
స్వీడన్‌లో అమెరికన్ కోయిల ***2012***

అనుబంధం

Acknowledgments to the Writers & Publishers 511

Reference Books 515

సంపాదకుడు చేసిన ముఖ్యమైన పాద యాత్రల వివరాలు 518

సంపాదకుడు చేసిన విదేశీ ప్రయాణాల వివరాలు 519

Acknowledgments to My Friends 520

1

వెన్నెలకంటి సుబ్బారావు (1784 - 1839)

ఒంగోలు నగరానికి దగ్గరలోనే ఉన్న ఓగూరులో జన్మించిన సుబ్బారావు గారి చదువంతా ఒంగోలులోనే సాగింది. 13 సంవత్సరాల వయసులోనే ఈస్ట్ ఇండియా కంపెనీ (1600– 1857) వారి మిలిటరీ ఆఫీసులో గుమస్తాగా చేరి అంచెలంచెలుగా ఎదిగి మద్రాసులోని సదర్ అదాలత్ కోర్టులో ట్రాన్స్‌లేటర్ గానూ, ఇంటర్ ప్రెటర్‌గానూ ఉద్యోగం చేశారు.

ఇంగ్లీషు, కన్నడ, మరాఠీ, తమిళ భాషల్లో ప్రవీణుడు. భారతదేశం అంతా విస్తృతంగా ప్రయాణాలు చేసినా, తన అనారోగ్య కారణాల వలన ఆ యాత్రల గురించి ప్రత్యేకంగా రాయలేక పోయారు. అయితే 1839వ సంవత్సరంలో తన ఆత్మకథ రాస్తూ, దానిలో తన సుదీర్ఘ ప్రయాణాల గురించి కుదించి రాయవలసి వచ్చింది.

''A life Journey of Vennelacunty Soob Row'' (1839) అనే పేరుతో ఇంగ్లీషులో రాసుకొన్న ఆత్మకథ 1873లో ముద్రణకి వచ్చింది. అక్కిరాజు రమాపతిరావుగారు దాన్ని 1976వ సంవత్సరంలో "వెన్నెలకంటి సుబ్బారావు జీవయాత్రా చరిత్ర" అనే పేరుతో అనువాదం చేశారు. ఇంగ్లీషులో ఆటోబయోగ్రఫీ రాసుకొన్న మొదటి తెలుగు వ్యక్తిగా సుబ్బారావుగారు ప్రఖ్యాతిగాంచారు.

సింగరాయకొండ పక్కనే ఉన్న పాత జాతీయ రహదారి వద్ద తన భార్య కనకమ్మ స్మృతి కోసం "కనకమ్మ సత్రం" నిర్మించిన దయాళువు. ఆయన సమాధి కూడా అక్కడే జరిగింది. ఆ సత్రం శిథిలమై పోగా ప్రస్తుతం అక్కడ సుబ్బారాయుడు సత్రం అనే చిన్న గ్రామం వెలిసింది. 1822-23 సంవత్సరాల్లో సపరివారంగా సుబ్బారావుగారు చేసిన కాశీ యాత్ర గురించి తన ఆత్మకథలో రాసుకొన్నారు. (అనువాదాన్ని అందించిన అక్కిరాజు రమాపతిరావు గారికి కృతజ్ఞతలు.)

7

గురజాడ అప్పారావు (1862 - 1915)

"దేశమంటే మట్టికాదోయ్; దేశమంటే మనుషులోయ్" అనే దేశభక్తి గీతాన్ని తెలుగువారికి అందించిన యుగకర్త, సంఘ సంస్కర్త, మహాకవి మన అప్పారావు పంతులుగారు. విజయనగరం మహారాజా ఆనందగజపతి (1850 - 1897)పరిపాలనా కాలం (1879-1897)లో వారి ఆస్థానంలో వివిధ రకాల బాధ్యతలు నిర్వహించారు. వివిధ సందర్భాల్లో ఇండియాలోని అనేక ప్రదేశాలు తిరిగారు.

1898-99వ సంవత్సరాల్లో మహారాణీ కుమారికా సాహెబ్ కోసం కాశీ వెళ్ళి, గంగా నదీ ఘాట్‌ల నిర్మాణాన్ని అజమాయిషీ చేశారు. 1916వ సంవత్సరానికి మెట్రిక్యులేషన్ సిలబస్‌లో ఏనుగుల వీరాస్వామిగారి 'కాశీయాత్ర'ని చేర్చమని విద్యా విభాగాల కార్యదర్శికి సిఫారసు చేయటం ద్వారా యాత్రాగ్రంథాల ప్రాముఖ్యాన్ని అప్పారావు గారు గుర్తించారని తెలుసుకొంటాం.

విజయనగరానికి దగ్గరలో ఉన్న వెలగాడ కొండ పరిసరాలంటే ఆయనకి చాలా ఇష్టం. ఆ కొండమీద రాజావారు ఒక అందమైన భవనాన్ని నిర్మించారు. మహారాజాతో కలిసి ఒకసారి ఈ వెలగాడకొండ మీదికి చేసిన విహారం గురించి అప్పారావు గారు తన డైరీలో రాసుకొన్నారు. ప్రకృతి అంటే అప్పారావు గారికి ఎంత ఇష్టమో తెలియజేసే చిన్న ప్రయాణం ఇది. ఆ ఇంగ్లీషు డైరీలని 'మాటామంతీ - అవీఇవీ' అనే పేరుతో అవసరాల సూర్యారావు గారు అనువాదం చేశారు. వారికి నా కృతజ్ఞతలు

వెలగాడ కొండమీద విహారం

ప్రకృతి దృశ్యములను వస్తుసముదాయమును అవలోకించినపుడు అనిర్వచనీయమైన ఆనందము కలుగుతుంది. సౌందర్యమును చూసి మనం ముగ్ధులమౌతాము. దివ్యాంశగల

15

ఆదిభట్ల నారాయణదాసు (1864 - 1945)

హరికథా పితామహునిగా ప్రసిద్ధి చెందిన ఆదిభట్ల నారాయణదాసు గారు జన్మించింది విజయనగరం జిల్లాలోని అజ్జాడ గ్రామంలో. వంద కంటే ఎక్కువ పుస్తకాలు రచించిన నారాయణ దాసుగారు బహుభాషా కోవిదులు. తెలుగు, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతంలతో పాటుగా పర్షియన్ భాషలో కూడా పండితుడు. ఉమర్‌ఖయాం రుబాయీలని నేరుగా పర్షియన్ నుండే అనువాదం చేసుకొన్నారు.

విజయనగరంలోని మహారాజా సంగీత కళాశాలకి మొదటి ప్రిన్సిపాలుగా పనిచేశారు. 1913వ సంవత్సరంలో కలకత్తాలో టాగూర్ గారిని కలుసుకొన్నప్పుడు టాగూరు జీవితగాథని హరికథగా చెప్పి మెప్పించారు. విజయనగరం మహారాజా ఆనందగజపతి రాజు, నారాయణదాసుగారి సంగీత ప్రావీణ్యాన్ని గుర్తించి గౌరవించారు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంవారు ఇచ్చిన కళాప్రపూర్ణ గౌరవాన్ని సున్నితంగా తిరస్కరించిన గొప్ప వ్యక్తి.

పరిస్థితుల ప్రభావం వలన తన 9వ సంవత్సరంలో (1873) నారాయణ దాసుగారు కుటుంబంతో సహా చేసిన జగన్నాథ యాత్ర గురించి 'నా యెరుక' అనే పేరుతో రాసుకొన్న ఆత్మకథలో ఎంతో నిజాయితీగా చెప్పుకొన్నారు.

అప్పు తీర్చిన ప్రయాణం

పదునాలుగు వందల రూపాయలు మా తండ్రికి ఋణముండెను. బల్జిపేటలో నొకబల్జి మా తండ్రితో "శాస్త్రి గారూ, రామాయణమొకసారి మా ఇంట చదివి యర్థము చెప్పెదరేని మీయప్పు తీర్చెదను" అనగ విని మా తండ్రి "కేసరి జీర్ణతృణంబు మేయునే? శూద్రుని ఇంట నేజదువ నొల్లను" అని కొంతభూమి యమ్మి ఋణము తీర్చుకొనెను.